

*EL CARTULARI DE XESTALGAR: MEMÒRIA ESCRITA
D'UN SENYORIU VALENCIÀ, DE MANUEL PASTOR I MADALENA¹*

Manuel Pastor estudia i publica un manuscrit localitzat a la Biblioteca de Catalunya, un còdex en molt bon estat de conservació conegut com el «Cartulari de l'alqueria de Xestalgar», al País Valencià.

Aquest cartulari conté una sèrie de documents medievals especialment rellevants per a l'estudi i el coneixement històric de la baronia de Xestalgar, successivament de les famílies Ortís (des del 1238, per donació de Jaume I), Roís (1277), D'Entença (1296), De Montcada (1382), Nadal (1391), Sarsuela (1418) i, finalment, De Montpalau (1590). En uns casos es tracta d'actes privatis dels senyors o de membres de la família respectiva (sobretot dels D'Entença), i d'altres es refereixen al lloc i a les seves relacions amb la senyoria. Entre els actes que s'hi contenen hi ha la carta de poblament del mateix lloc de Xestalgar, data el 27 de desembre de 1287.

L'autor descriu detalladament el document, les seves característiques materials i formals (quadern lligat amb cobertes de pergamí), etcètera, però la manca de dades no permet elaborar la cronologia dels documents i de les notes que s'hi transcriuen (els primers documents es devien copiar a la darrerria del segle XIV o al principi del XV, i el darrer és del XVII).

Pastor refereix l'evident importància i significació històrica d'aquesta documentació, en part inèdita fins a aquest moment i amb la qual elabora un estudi històric del lloc i la seva baronia, amb el recurs a altres documents existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en altres fons i de vegades publicats. L'estudi se centra especialment en les senyories de les famílies D'Entença i De Montcada entre els segles XIII i XIV.

En total, es tracta de vint-i-nou documents: el primer, datat el 18 de juny de 1238, i el darrer, el 8 de febrer de 1686. S'hi inclouen diversos actes de donació o de venda de la baronia de Xestalgar pels senyors respectius, testaments de diferents senyors, actes de delimitació o amollonament del territori, la carta de poblament del lloc, del 1287, privilegis reials i senyorials, nomenaments d'àrbitres per a resoldre conflictes entre els senyors del lloc i els d'altres viles i castells veïns, acords de l'aljama musulmana de Castellnou que avalen la venda de Xestalgar el 1391 a Vicent Nadal (nou senyor), diversos actes que afecten l'aljama de Xestalgar, concòrdies entre la senyoria i els vassalls, etcètera.

L'autor incorpora també una genealogia dels D'Entença, una llista dels senyors de Xestalgar entre els segles XIII i XVII i un mapa on es localitza el lloc. Els

1. Barcelona, Fundació Noguera, 2004, col·l. «Diplomataris», núm. 29, 294 p.

documents del Cartulari es publiquen entre les pàgines 95 i 261, amb un complet aparell crític.

A continuació hi ha una relació dels documents que es publiquen, per ordre cronològic, i un índex també cronològic, amb una breu ressenya del contingut de cada document. Finalment, el treball de Pastor inclou un índex toponomàstic que enriqueix l'obra.

En definitiva, tenim a les mans un excel·lent treball històric que aporta nombroses dades sobre diverses famílies nobiliàries catalanes amb dominis al Regne de València i, sobretot, notícies i dades de gran importància per a un millor coneixement de la vila i la baronia de Xestalgar. Una obra, doncs, que enriqueix sense dubte el panorama historiogràfic del País Valencià.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya